

Man kan ikke være venner med alle

af Henning Grelle

I juni 1993 stiftedes Grafisk Forbund. Bogbindere, litografer og typografer nedlagde deres respektive fagforbund og samlede grafiske arbejdere i et fælles forbund. Fra 1. januar 2000 opløses Grafisk Forbund og de grafiske arbejdere fordeles i HK, SiD og i Journalistforbundet. Der vil fortsat være grafiske arbejdspladser med grafiske arbejdere, men knap 250 års organisationskultur med typograferne som pionerer og nyskabere er definitivt slut. Organisationsforsøg og ikke mindst kampene for bedre løn- og arbejdsvilkår står stærkt i de sidste 150 års historie. Det har givet gnister indadtil mellem fagstolte "konservative" og røde "revolutionære", men også problemer i forhold til den øvrige fagbevægelse og til den brede offentlighed.

Kun få arbejdergrupper kan som typograferne smykke sig med at være blevet kaldt ballademagere og kongetro, krævende og firkantede, ufleksible og konservative, usolidariske og solidariske, på én og samme tid.

Typograferne og de øvrige grafiske fag har aldrig kunnet være venner med alle. Deres tilpasninger i det faglige system har givet uvenner, men respekten for deres faglige linje, deres sejre og nederlag udgør et uomtvisteligt og vægtigt bidrag til arbejderbevægelsens historie.

Fra Liigkasse til faglig forening. 1754 – 1869.

Fra Johannes Gutenberg i 1440 opfandt et apparat til støbning af typer og til 1754 vides ikke meget om danske typografer og trykkere. Fagets arbejdsgivere, faktorer og svende domineredes af tyske navne og det var også under tysk påvirkning at "Liigkassen for Venner af Bogtrykkerkunstens og andre med samme Profession Staaende Personer" blev dannet i 1754. Initiativet udgik fra "De Berlingske Arvingers Bogtrykkeri" og fremover kunne såvel høj og lav, der tegnede sig som medlem modtage begravelseshjælp.

I 1792 oprettedes tillige en sygekasse i København og siden fulgte forskellige kasser med understøttelse og rejsehjælp som formål. I 1839 forenedes alle kasser i "De forenede Hjelpekasser for Typografer i Kjøbenhavn". Medlemmer af enkeltstående kasser kunne bevare deres medlemskab i disse, men nytilkomne blev medlem af den forenede kasse, hvis beholdninger blev til gavn for alle.

Mange typografer opfattede sig selv som kunstnere i kraft af fagets særlige berøring med litteraturen og den dermed forbundne fagstolthed. Faget stod uden for det lavsbundne håndværk og fra fabriksindustrien som så småt var ved at trænge frem. Faglig aktivitet f.eks. i form af en strejke var dermed tilladt idet faget ikke var underlagt strejkeforbuddet fra år 1800.

Det var imidlertid småt med nogen faglig aktivitet der kunne bryde det gode sammenhold mellem principalerne – som arbejdsgiverne blev kaldt – og svendene.

I 1835 forsøgte en dygtig typograf og bogtrykker Carl Jacob Behrend at vække til sammenhold mod tidens ny teknik – hurtigpressen. Forsøg på hvad der lignede maskinstorm vandt ingen genklang. Derimod gik det lidt bedre med Behrends forsøg på at indføre svendeprove og begrænse lærlingenes store antal. Et forsøg på at fremme "Typographiens og dens dyrkeres Tarv" lykkedes gennem et selskab, der senere fik navnet "Den typographiske Forening". I denne blev arbejdsgiverne gjort til æresmedlemmer hvorfor foreningens formål alene bestod af sociale krav finansieret gennem "Concordia", et vittighedsblad der døde i 1839 og tog foreningen med sig i graven.

I 1848/49 kom der helt andre toner. Ikke fordi typograferne i 1846 stiftede en sangforening, men fordi de europæiske revolutioner fejede hen over nationerne. "Ånden fra 48" kom til danske typografer fra Berlin formidlet af den hjemvendte typograf William Dau. Han fik samlet 37 svende til et møde, der stillede ti fordringer til arbejdsgiverne. Nærmest direkte oversat fra Tyskland krævedes en 12 timers arbejdsdag med to timers middag. Et bestemt forhold mellem antal lærlinge og trykpresser samt nedsættelse af en voldgiftsdomstol. Dertil kom bedre løn og bedre natarbejds-betaling.

Den svada var ikke før set indenfor faget, men bogtrykkerne forenede sig hurtigt og stod for en fælles afvisning. Men løbet var kørt. 196 kampglade typografer havde opsagt deres pladser og Lillejuleaften den 23. december 1848 var den første strejke i faget en kendsgerning.

Allerede i midten af januar 49 var strejken tabt. Der var ingen strejkekasse og lån fra hjælpekasernerne blev forhindret af arbejdsgiverne. Dertil kom at trykkerierne kørte umærkeligt videre bl.a. med hjælp fra typografer fra provinsen. Typograferne fik meget lidt ud af strejken. Dau blev syndebuk og måtte rejse til Amerika. Månederne efter fik Danmark sin første grundlov. Typograferne gik til ro og vågnede først igen i 1869.

Fra Forening til Forbund. 1869 – 1903.

Danmarks første fagforening har nogen kaldt "Typografisk Forening" stiftet 12. juni 1869. Det er både rigtigt og forkert. Rigtigt fordi foreningen overlevede som fagforening frem til 1993. Forkert fordi den første reelle socialistiske fagforening var cigarmagernes "Enigheden" fra 1. september 1871.

Typografisk forening blev stiftet i en tid med organisatorisk dødvande på arbejdsmarkedet. Og den overlevede måske i kraft af at den var så moderat at alle kunne være med. Men uanset holdning så var foreningen en ramme hvor fagets folk kunne mødes og meninger brydes.

Sammenkomster, diskussion vedr. typografien, oprettelse af et bibliotek samt vedligeholdelse af sansen for bogtrykkkunsten var blandt formålene og det kunne både svend og principal skrive under på, hvorfor de også begge kunne blive medlemmer.

At lønspørgsmålet alligevel kom på dagsordenen skyldtes typograf Frederik Klüglein som et par måneder forinden udsendte bladet "Skandinavisk Bogtrykker-Tidende". Heri krævede han en diskussion af typografernes sociale vilkår, reformer ad overenskomstens vej samt opfordring til at opbygge et nødvendigt bolværk mod kapitalen. "Kun Enighed gør stærk", skrev han. Da Klüglein siden kritiserede Typografisk Forening som værdiløs og som værende en slæde i vejen mod forening af fælles kræfter, var kulden total mellem Klüglein og forening.

Sidstnævnte kunne glæde sig over at "fjendebladet" hurtigt gik ind og ved 1-årsfesten i 1870 kunne man fejre talerne med leveråb for Konge og Fædreland og for principalerne. Det socialistiske røre som begyndte med Louis Pios agitation kom i de følgende år til at gå hen over hovedet på foreningen. Isoleret fra den øvrige arbejderbevægelse deltog man med fanen i Højres grundlovsfester og alle forsøg på at nærme sig arbejderbevægelsen blev nedstemt.

I 1875 drejede foreningens formand R.P. Jensen på en tallerken. Gennem en heldig gennemført turné i provinsen fik han grundlagt "Almindeligt dansk Typograf-Forbund" som året efter omfattede 16 afdelinger med 186 medlemmer. Typografernes initiativ var en direkte modaktion mod arbejdsgivernes sammenslutning "Foreningen af danske bogtrykkere", som stilede efter at blive landsorganisation. At der nu blev optræk til en styrkeprøve var indlysende, men den Typografiske Forening, der var toneangivende som arbejdernes talerør forhandlede om en ny tarif i over et år, hvorefter forbundet tabte tålmodigheden da det var for sent. I oktober 1876 blev den gamle tarif fra 1874 opsagt og der blev etableret strejke med blokade af to avistrykkerier.

R.P. Jensen havde imidlertid gjort regning uden vært. Nok var der 4.500 kr. til understøttelse af 175 strejkende, men der var totalt lukket af for bidrag fra andre arbejderorganisationer. Sammenholdet stod ikke sin prøve idet fyrrer medlemmer sad strejkebeslutningen overhørig. Principalerne skaffede sig strejkebrydere fra Tyskland og en almindelig økonomisk afmatning i samfundet blev dem kærkommen. Den 5. december måtte typograferne opgive. Nederlaget havde forbundets opløsning til følge. Medlemstallet i "Typografisk Forening" faldt til under 100 og R.P. Jensen nedlagde sin post.

Social-Demokraten skrev skadefro: "Det kommer der ud af en strejke, naar man ikke har underordnet sig under det samlede Arbejderparti".

Mens den københavnske forening gik i dvale, men dog i 1878 overtog udbetaling af rejsehjælp og i 1880 oprettede en A-kasse, skiftede scenen til Jylland og Øerne.

I 1880 tog den socialdemokratiske bladmand Harald Jensen initiativ til stiftelsen af "Jyllands typografiske Forening", der i første omgang havde rejseunderstøttelse som formål. Året efter tog Sjælland og Øerne samme initiativ, men forenede sig hurtigt med de jyske kolleger i "Dansk typografisk Forening". Fællesskabet med københavnerne blev understreget ved at "Typograf-Tidende" (1874) blev fælles medlemsblad.

De nye tegn på fællesskab blev dog brudt med splittelse idet ca. 100 medlemmer udmeldte sig af den københavnske forening for at danne "Ny typografisk Forening" i 1885. Også en strejke på "Demokraten" i Århus førte til en lignende splittelse. Årsagen var at de eksisterende foreninger meldte sig ind i det faglige fællesskab, "De samvirkende Fagforeninger", der udviklede sig til LO. De nye konkurrerende foreninger var imod "tilnærmelsen til socialisterne". Splittelsen varede til 1898 i Århus og til 1909 i København. I januar 1903 blev landets typografer samlet i et fagforbund, "Dansk Typograf-Forbund". Bestræbelserne havde været i gang siden 1897 hvor det var lykkedes at danne en fælles A-kasse. Litograferne havde allerede i 1895 samme år som bogbinderne oprettet landsforbund.

8 timers arbejdsdag og Augustudvalg. 1903 – 1910.

Typograf-Forbundet kom godt fra start. I efteråret 1905 enedes parterne om en ny tarif for provinsen, der indeholdt betydelige lønstigninger og en arbejdstidsnedsættelse efter kl. 20 til 8 ½ time og efter kl. 22 til 8 timer. I København krævede man også forbedring af lønnen, men desuden en almindelig daglig arbejdstid på otte timer. "Dette kravs opfyldelse er alene i stand til at skaffe virkelige forbedringer for fagets arbejdere" hed det.

I betragtning af at kravet om otte timers arbejde, otte timers fritid og otte timers hvile havde været rejst ved 1. maj møderne siden 1890 var der tale om et vidtgående krav, som ingen uden typograferne troede gennemførligt. Alligevel blev tariff Kommissionens forhandlere enige om en arbejdstidsnedsættelse straks fra 9 til 8 ½ time og fra 1. januar 1910 til 8 timer. Tariffens varighed var til gengæld 8 år og den indeholdt beskedne lønforhøjelser. Hvad nogen troede blev en jubelfest endte i stedet i misstemning. De københavnske typografer sagde massivt nej til tarifforslaget ved en skriftlig afstemning og så måtte man begynde forfra med en nyvalgt tariff Kommission, der denne gang fik lov til at afslutte uden afstemning. Små lønforbedringer kom til – ikke mindst for trykkerne – men da tariffen var vedtaget havde de københavnske typografer som de første i Europa opnået en 8-timers arbejdsdag. Og det var sket ved forhandlingsbordet uden faglig aktion.

Glæden burde have været større, men den udeblev formentlig fordi typograferne talte kronerne i pengepungen. "Hvad ud af tabs, måtte vindes indadtil" lød det fra forbundet, som fremover lagde op til at få hævet de lave lønninger gennem husaftaler.

1908 blev et uroligt år inden for de grafiske fag. Litografisk Forbund havde i marts opsagt overenskomsten med Litografisk Principal Forening og krævet en nedsættelse af arbejdstiden fra 9 til 8 timer, en uges sommerferie med løn samt en forhøjelse af lønningerne. De litografiske arbejdsgivere støttet af Dansk Arbejdsgiverforening sagde nej til en arbejdstidsforkortelse hvorefter litograferne gik i strejke den 10. juli. Arbejdsgiverne varslede som modtræk lockout af 4000 arbejdere i grafiske fag, dagspressen dog undtaget. Det fik med stort flertal typograferne til at gå i sympatistrejke hvor medlemmerne i forvejen ikke var ramt af lockout, nemlig dagbladene. Fra den 10. august var der derfor en omfattende konflikt i den grafiske branche. Konflikten blev imidlertid hurtigt afsluttet. Venstreregeringens indenrigs-minister Sigurd Berg tilbød et forlig der blev tiltrådt af alle parter. Litograferne fik nedsat arbejdstiden med ½ time mens resten af kravene bortfaldt. En del af forliget blev en opfordring til arbejdsmarkedets hovedorganisationer om nedsættelse af et fællesudvalg, der under forsæde af dr. Jur. Carl Ussing skulle finde frem til bestemmelser der kunne forebygge strejker og lockouter. Det blev til det berømte "augustudvalg" af 17. august 1908. Dette udvalg fremlagde sin betænkning i 1910, indeholdende tre bestemmelser og tilføjelser til arbejdsmarkedets grundlov (Septemberforliget af 1899). Det ene var "Norm for behandling af faglig strid". "Normen" omfattede uenighed om fortolkning af gældende aftaler. Uenighed kunne bilægges ved mægling hvis en af parterne krævede det. Mislykkedes en mægling kunne mæglingsmænd tilkaldes fra hver side og ved fortsat uenighed kunne hovedorganisationerne tage over. Sidste udvej var en voldgiftsdomstol.

Den anden var et lovforslag om en stående voldgiftsret, fra 1961 Arbejdsretten. Her skulle sager om brud på overenskomsten behandles.

Det tredje var et lovforslag om statsudpegede forligsmænd i arbejdsstridigheder.

Forligsmanden kunne indkalde stridende parter til forhandling og eventuelt fremsætte et

mæglingforslag. Ved optræk til storkonflikt kunne en konflikt udsættes og ny mægling forsøges. Dermed var der åbnet op for regeringsindgreb på arbejdsmarkedet.

1910 blev derfor et mærkeår for de grafiske fag. 8-timers arbejdsdag for typograferne i København og et fagretsligt system, som man godt nok ikke havde haft direkte indflydelse på, og dermed heller aldrig lærte at elske.

30 år med få resultater. 1910 – 1940.

Den 3. august 1914 samledes typograferne til delegeretmøde (kongres). Et par dage forinden var 1. Verdenskrig brudt ud, og det fik stor negativ betydning for de grafiske fag. Arbejdsløsheden kom op på et hidtil uset niveau som følge af dyrtid, manglende papirleverancer og sparsom energi-tilførsel. Stribevis af tarifforhandlinger med efterfølgende lønjustering magtede ikke at følge prisudviklingen. Først i 1920 fik typograferne et egentligt dyrtidstillæg. I 1919 opnåede provins-typograferne en 8 timers arbejdsdag, i øvrigt sammen med det øvrige arbejdsmarked.

1920 var præget af politisk uro med kong Christian den X.'s afskedigelse af den radikale regering og efterfølgende uro på arbejdsmarkedet. Arbejdsgiverne var i defensiven, men fra 1921 var lønfesterne slut og økonomisk krise med hyppige regeringsindgreb på arbejdsmarkedet blev kendetegnende for de to følgende årtier.

I det store lockout-år 1922 kom de københavnske typografer igen i konflikt.

Bogtrykkerforeningen forelagde typograferne et fait accompli med lønnedgang og udvidelse af arbejdstiden. Det forslag blev afvist af typograferne, hvorefter arbejdsgiverne lockoutede alle arbejdere hos medlemmer af bogtrykkerforeningen. Dagbladene var igen undtaget, hvilket fik stor betydning da arbejdende kolleger her kunne støtte de lockoutede i de halvanden måned konflikten varede. Resultatet blev små forbedringer, men flertallet kaldte det forringelser. Lønreduktioner kunne ikke undgås, men arbejdstiden forblev uberørt. Den sidste store landvinding før 1940 var opfyldelsen af de københavnske typografers krav om en uges ferie med fuld løn i tiden fra 1. maj til 1. oktober. Denne ret havde provinstypograferne allerede sikret sig i 1919, men samlet stod forbundet på ferieområdet langt forud fra andre fag, der måtte vente til ferieloven fra 1938.

Kanslergadeforligets (1933) forlængelse af overenskomsten i et år og den efterfølgende forligsmandslov i 1934 skabte frustration i typograffaget. Typograferne blev nu i stigende grad påtvunget overenskomster som de selv på linje med andre arbejdere havde forkastet ved urafstemning. Det skete fordi forligsmanden kunne samle alle i et mæglingforslag med hovedorganisationernes godkendelse. Et regeringsindgreb i 1939, hvor et tarifforslag godtaget af provinstypograferne men forkastet af københavnerne, blev ophøjet til lov, medførte et betydeligt frafald fra socialdemokratiske rækker. Adskillige meldte sig under de danske kommunisters faner og styrkede den førhen så beskedne opposition i forbundet og navnlig i den københavnske afdeling. Dertil kom en voksende utilfredshed med medlemsskabet af DSF (LO) som man følte helt var i lommen på Stauning og regeringsalliancen med De Radikale.

Den oppiskede stemning i alle grene af forbundet nåede ikke direkte at komme til udtryk fagligt, men kunne i stedet bruges mod den nazistiske besættelsesmagt efter den 9. april 1940. På den tid var forbundet vokset fra 1549 medlemmer til 4.500.

Typografer mod krigen. 1940 – 1945.

Den nazistiske besættelse satte størstedelen af det faglige system ud af kraft.

Organisationerne forblev intakte, men de måtte acceptere forringelser i dyrtidsregulering og i arbejdsløsheds-understøttelse. Da der indførtes forbud mod strejker og et Arbejds- og Forligsnævn fik kompetence til at afgøre stridigheder på arbejdsmarkedet blev det vanskeligt at opretholde arbejdernes realløn.

Den grafiske branche blev som sædvanlig hårdt ramt i en krisesituation. Papirrestriktioner, manglende energitilførsel og svigtende ordrer gav arbejdsløshed i faget. Dertil kom problemerne med udgangsforbud der besværliggjorde arbejdet for det store antal arbejdere der udførte aften- og natarbejde.

Typograf-Forbundet havde gennem 1930'erne ført en klar antinazistisk politik. Flertallet af medlemmerne misbilligede besættelsen af Danmark, men en egentlig medvirken i

modstands-bevægelsen måtte vente indtil tiden var moden. Kommunisterne var relativt passive indtil 1941 hvilket skyldtes den såkaldte Hitler-Stalin pagt indgået i 1939.

Da danske kommunister interneredes i juni 1941 efter det nazistiske angreb på Sovjetunionen var "borgfreden" slut. 44 af den københavnske afdelings medlemmer og adskillige i provins-afdelingerne arresteredes. Heldigvis lykkedes det mange at undslippe og "gå under jorden".

Det illegale arbejde voksede fra 1943 med sammenbruddet i regeringens samarbejdspolitik. De grafiske arbejdere havde gode forudsætninger for aktiv modstand. Som formidlere af det trykte ord – og vel at mærke – det uzensurerede ord havde de gode forudsætninger for at betjene selv de mest primitive og hjemmestrikkede trykkerimaskiner. Da der samtidig var stor arbejdsløshed i faget, hvor trykkerier enten blev lukket af nazisterne eller "schalburgeret", meldte mange sig til modstandsbevægelsen.

Men der var også megen almindelig hjælpsomhed i faget. Modsætningerne mellem arbejdere og arbejdsgivere trådte i baggrunden og man var fælles om at redde maskineriet, skaffe reservedele og få tingene til at fungere således at aviserne og de grafiske produkter kunne udkomme. Også virksomhederne hjalp hinanden indbyrdes.

Tarifforhandlingerne var også fredelige. De eksisterende blev nemlig forlænget i 1942, 1943, 1944 og 1945. I 1944 var der en lille lønforhøjelse. I 1945 forkastede typograferne forslaget, hvad der ikke betød noget, da det alligevel blev gældende.

Uro på arbejdsmarkedet. 1945 – 1960.

LO's vigtigste krav efter Danmarks befrielse var en genoprettelse af reallønnen svarende til 1939-niveau. Den sag var typograferne straks parat til at give opbakning og navnlig københavnernes forberedte sig grundigt op til tarifforhandlingerne i 1947. Blandt kravene var en 7-timers arbejdsdag i et forsøg på at få flere i beskæftigelse. Dertil kom en forlængelse af ferien til tre uger samt en betydelig forhøjelse af lønningerne. Hermed mente man at besættelsestidens afsavn og efterkrigstidens arbejdsløshed var tilgodeset i en helhed. Arbejdsgiverne var ikke blot afvisende, men de krævede højere arbejdsproduktivitet samt indførelse af bod ved "uacceptabel udeblivelse".

Hverken hos hovedorganisationerne eller hos forligsmanden kunne parterne finde hinanden og stemningen for en strejke fik massiv opbakning hos medlemmerne. Den 1. marts 1947 var en strejke en kendsgerning, men forinden var der skabt skår i forholdet til LO.

Den socialdemokratiske partiformand Hans Hedtoft havde henstillet til LO, at man opfordrede typograferne til at foranledige at de offentlige myndigheders tryksager kunne færdiggøres og dagbladene udkomme under hensyn til den politiske ytringsfrihed op til Landstingsvalgene.

Typograferne kaldte det et bagholdsangreb fordi de borgerlige nu fik støtte i hetzen mod typografernes "knægtelse af ytringsfriheden". Socialdemokraterne ville imidlertid vinde landstingsvalget og man var ikke utilbøjelig til at mene at strejken var et kommunistisk inspireret angreb på den socialdemokratiske fagbevægelse. De borgerlige blade kaldte strejken for "kommuniststrejken" og det kommunistiske blad "Land og Folk" skrev i store overskrifter, at typografernes kamp var hele arbejderklassens kamp.

Selv om afdelingsformanden Willy Brauer var kommunist er der dog mange tegn der tyder på, at strejken frem for alt var typografernes. Men det spændte forhold mellem kommunister og socialdemokrater samt optræk til "kold krig" mellem stormagterne satte sindene i kog hos alle parter. Da LO's forretningsudvalg kun ville bevilge den obligatoriske strejkeunderstøttelse og nægtede at kautionere for et lån i Arbejdernes Landsbank følte typograferne sig yderligere svigtet. Kun frivillige bidrag fik konflikten til at køre i 18 uger. Det endelige forlig strikket sammen med hjælp fra den forhenværende afdelingsformand Sigvald Hellberg indeholdt en arbejdstid på syv timer såfremt arbejdet påbegyndtes efter kl. 19. Dertil kom mindre lønforbedringer. Intet nederlag, men langt fra de oprindelige krav. En urafstemning i afdelingen reddede med nød og næppe forslaget på målstregen.

Konflikten i 1947 fik langtrækkende betydning. For det første måtte typograferne indrette sig på massehysteri i medierne når disse stod i fare for at blive konfliktramte. Det betød samtidig en stærk fokusering på typografernes monopolagtige status som formidlere af det trykte ord. Det havde ikke mindst betydning for arbejdsgiverne, der gennem Marshall-penge fik mulighed for at investere i ny teknik. Politisk øgedes modsætningerne mellem

socialdemokrater og kommunister det følgende ti-år. Måske ingen nyhed, men i det mindste i en hidtil uset grad af gensidig mistillid.

Det umiddelbare resultat af strejken syntes dog at give bonus de følgende år. I 1948 bedre ferieforhold og lønstigninger og endelig i 1952 en sygeordning som sikrede ret til dagpenge. Selv om 1950'erne gennemgående var magre år, lykkedes det at hæve de ikke-faglærtes lønninger i branchen. Lærlingetiden i faget blev nedsat fra fem til fire år. Dertil kom at alt skifteholdsarbejde fik en arbejdstid på 7 timer dagligt.

Mest fremadrettet var måske en bestemmelse i tariffen fra 1961 hvor parterne bekræftede at formidling af det trykte ord hørte til fagets overenskomstområde hvorfor der skulle forhandles om indførelse af ny teknik.

Organisatorisk uro. 1960 – 1970.

Samarbejde mellem de grafiske forbund havde indtil besættelsen været sparsomt. I 1941 forhandlede den første grænseaftale mellem Typograf-Forbundet og Dansk Bogbinder- og Kartonnagearbejder Forbund. I 1957 indgik typograferne en aftale med litografernes forbund om overflytning af medlemmer. I 1960 lavede samme en aftale om det fototekniske arbejde.

I 1962 oprettede de tre forbund "Grafiske arbejderes Kartel". Formålet var gensidig orientering forud for overenskomstforhandlinger samt koordinering af det nordiske- og internationale sam-arbejde. Kartellet fik en kort levetid og prægedes af uenighed mellem litografer og typografer. Dødsstødet kom allerede i 1965, da Dansk Typograf-Forbund via urafstemning udmeldte sig af LO.

Udmeldelse af LO havde hyppigt været på dagsordenen siden 1905. Når det blev en realitet i 1965 skyldtes det en langvarig opsparet utilfredshed med en overenskomstlogik hvor typografernes krav druknede i et bredt mæglingsforslag, som man normalt også havde forkastet. Typograferne ville selv forhandle og afslutte og håbede det kunne ske ved at stå udenfor.

Typografernes enegang krævede et arbejdsprogram som kunne styre organisationen gennem skærene. Det indeholdt en række sociale krav, Økonomisk Demokrati, uddannelse og omskoling, Arbejdsrettens ophør og genoptagelse af det strandede grafiske samarbejde. Endelig blev et ekstra kontingent nødvendig.

Den reelle alenegang kom til at vare fra 1966 til 1971. Da forbundet igen ved urafstemning indmeldte sig i LO var det ikke fordi forhandlingsreglerne havde ændret sig synderligt, men først og fremmest fordi LO viste tegn på en mere konsekvent fagpolitisk linje.

Typograf-Forbundet fik under sin "enegang" de forhandlinger man havde ønsket, men man var fortsat bundet af hovedaftalen og undgik derfor heller ikke forligsmanden.

Overenskomstforhandlingerne bød næppe på større fremskridt end hvad det øvrige arbejdsmarked opnåede, men forbundet kunne brøste sig med at overenskomstforslagene handlede om fagets forhold og kun det.

Uroligt tiår. 1970 – 1981.

Konflikt på dagbladet Politiken 1972, 141 dages konflikt på det Berlingske Hus 1977, 11 ugers lockout i 1981. Nej til EF 1972, oliekrise og arbejdsløshed 1974, indgreb i overenskomst-forhandlingerne 1975, 1977 og 1979. Forstærket indsats mod pirattrykkerier fra 1974. Bladdød og nedlæggelse af størstedelen af den socialdemokratiske presse fra 1970, ny teknik f.eks. fotosætteren, tekstbehandlingssystemer, computeren 1977 og meget mere kom til at præge typograferne og deres organisation i 1970'erne.

Den alvorligste trussel var at typografer og de grafiske arbejdere var ved at miste deres monopol på det trykte ord. Nogle kunne fornemme det, men det store flertal havde nok at gøre med at bekæmpe arbejdsløshed, der ikke kun var teknisk bestemt, men skyldtes energistigninger og økonomisk afmatning.

Typografernes kampe var defensive og de opnåede stor sympati i brede kredse ikke mindst fordi bladledelserne i både 1972 og 1977 opførte sig besynderligt. Arbejdsgivernes drømme om grafisk produktion uden grafisk personale gik ikke i opfyldelse i deres tempo.

Under krisen i 1970'erne styrkedes de indre linjer. I 1974 stod et nyt forbundshus klar til indflytning for de grafiske fag. Fra 1972 var "Grafisk Kartel" genoprettet med et formål at styrke samarbejdet ved overenskomstforhandlingerne og varetage internationale relationer.

I 1974 ved indflytningen i det nye hus udvidedes kartellet's målsætning med opgaven om dannelsen af et Grafisk Forbund per 1. januar 1979. Da dette år nærmede sig opstod der igen problemer mellem litografer og typografer og fra 1980 blev "uret sat i stå" for stiftelsen af et fælles forbund.

I teknikkens tegn. 1980 – 1993.

I efteråret 1980 stillede typograferne ny teknik øverst i kravene til en ny overenskomst. Man erklærede sig som tilhængere af ny teknik, men man ønskede medbestemmelse når den skulle indføres og hvordan den skulle bemannes. Typograferne forlangte ret til at have en arbejdsplads – også med ny teknik. Forhandlingerne med bogtrykfaget førte ingen vegne og møder hos forligsmanden i 1981 endte resultatløse. På eget initiativ udsatte forligsmanden et forligsforslag uden på forhånd at være i kontakt med forbundet. Derfor anbefalede man medlemmerne at stemme nej hvad de gjorde med stor majoritet. Typograferne gik uden om dagbladene i deres strejkevarsel, men arbejdsgiverne lod dem indbefatte i lockoutvarslet. En omfattende konflikt i 11 uger blev en kendsgerning. Forbundet oplevede nu en hetz fra alle sider fuld af misinformation og misforståelser. De 141 dage i 1977 var af mange blevet opfattet som en sidste store konflikt, men de tog fejl. Typograferne fik imidlertid svært ved at komme igennem med hvad sagen drejede sig om. Det sås tydeligt i forliget som ikke indeholdt nogen løfter om teknologi og beskæftigelse. Derimod var der kroner og øre, afspadseringsordninger, bedre lærlingeløn m.m. Medlemmerne stemte knebent ja til forliget, men det vakte opmærksomhed at forbundsledelsen delte sig i 13 for og 13 imod.

Ny teknik kom ikke i front de følgende overenskomstforhandlinger. Forbundet satsede på lokale aftaler, på uddannelse og opprioriterede miljøarbejdet som blev så meget mere væsentlig med de mange ny maskiner. Et tættere grafisk samarbejde blev nødvendigt sammen med en ny teknik, men navnlig forholdet mellem typografer og litografer forværredes igennem 80'erne og problemerne syntes uløselige.

I 1983 blev sættemaskinerne båret ud fra Berlingske Tidende. Avisen var den sidste betydende virksomhed, der bar blyet ud, det metal der havde været enerådende i 500 års trykhistorie.

Det var endnu et signal om at der skulle samarbejdes indbyrdes mellem de grafiske fag og måske kom LO indirekte til hjælp. I 1990 stiftedes det tredje grafiske kartel "Grafisk Industri og Mediekartel" og kort efter dannedes en fælles grafisk A-kasse. Forinden havde LO fået vedtaget et strukturforslag med dannelse af 5 karteller hvilket medførte at de grafiske fag skulle sluses ind i et stort industrikartel. Det passede ikke de grafiske arbejdere hvorfor de stemte imod forslaget.

Det ny grafiske kartel havde som de tidligere et fælles grafisk forbund som mål og det lå i luften at der var tale om nu eller aldrig.

Som i mange andre fag var en sammenslutning nødvendig, idet arbejdsgiverne sluttede sig sammen i større enheder. En fælles grafisk overenskomst var derfor på de grafiske organisationers ønskeseddel. Selv om der ikke blev fest ved overenskomstforhandlingernes afslutning i 1991 så var det fælles grafiske perspektiv slået igennem. Fælles tillidsmandsregler og fælles arbejdstidsregler for alle forbundenes medlemmer tegnede godt for det fremtidige samarbejde. I løbet af 1991/92 førtes langvarige debatter internt om et fælles forbund.

Den 9. og 10. juni 1993 holdtes stiftende kongres i Grafisk Forbund. Alle fire forbund, herunder Medieforbundet (fotograferne) havde forinden besluttet at nedlægge deres gamle forbund med overvældende majoritet blandt medlemmerne.

Målet for det fælles forbund var fortsat udvikling i den fælles grafiske overenskomst - fælles indsats for grund- og efteruddannelserne og fortsat dygtiggørelse af ledige medlemmer til den ny tekniks arbejdsopgaver. Hertil kom en række sociale og faglige opgaver som altid havde været kendetegnende for de grafiske forbund. Endelig blev en fortsat høj deltagelse i den løbende samfundsdebat nærmest en selvfølgelighed.

Grafisk Forbunds levetid på knap syv år blev vanskelig ikke mindst p.g.a. en række voldgiftskendelser der gik forbundet imod. Med en teknik hvor andre faggrupper kunne beherske alle led i grafiske produktioner blev det også stadig vanskeligere for de grafiske arbejdere at hævde at de var de bedste til jobbene. Grafisk Forbund kunne have fortsat

Copyright: Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv - 2001

men da de traditionelle overens-komstområder gik over til andre, valgte medlemmerne i sommeren 1999 at opløse forbundet.

Fra år 2000 bliver der stille i Danmark, Men vil grafiske arbejdere fortsat være aktive og påvirke samfundet?